

МЯСТО И РОЛЯ НА БЪЛГАРСКИТЕ ВОЕННОМОРСКИ СИЛИ В СЪВРЕМЕННАТА РЕАЛНОСТ

**Сияна Люцканова,
s.lutzkanova@nvna.eu**

***Висше Военноморско Училище „Н.Й.Ванцаров”
катедра "Организация и управление на военни формирования на тактическо ниво",
Варна, ул. „Васил Друмев” №73
БЪЛГАРИЯ***

Ключови думи: ВМС, съвременна среда, национални морски пространства, морска сигурност

Резюме: Статията представя виждане за облика, възможностите и задачите на българските ВМС в съвременната реалност и актуална среда за сигурност. Българската държава е „длъжник” на ВМС, защото през годините не успя да осигури адекватното финансиране на процесите, протичащи във ВМС и по този начин изграждането на необходимите способности. Наред с това се пропуснаха и някои други съпътстващи процеси и ефекти. Планирането на национално отговорни отбранителни приоритети и тяхното изпълнение осигурява максимално усвояване на всички икономически възможности, включително ангажиране на българската индустрия и производство. Не на последно място осигурява сигурна и безопасна среда в толкова динамично променящия се Черноморски регион.

Високата степен на интензивност в региона, породена от силно дефрагментираното развитие и разнопосочност на интересите на държавите, правят анализа на средата многообразен с трудна предсказуемост. Анализът има за цел да дефинира областите, в които ВМС ще имат ключова роля за защитата на националната сигурност и интереси на страната, следвайки трите мисии на Въръжените сили-отбрана, принос към международния мир и подкрепа на населението при бедствия, аварии и други кризисни ситуации. Предвид глобалните предизвикателства с регионални измерения и разсъждавайки за задачите на ВМС, то се затвърждава разбирането, че те трябва да осигурят защитата на националния суверенитет в един по-широк контекст. Това не е само опазване на териториалната цялост от външни агресори, а тук става дума за комплексна защита на всички национални интереси на България, свързани с националните морски пространства.

ВЪВЕДЕНИЕ

Формулирането на отбранителните способности, тяхното концептуално и организационно осигуряване, както и дефинирането и приемането на цялостни външно- и военнополитически политики налагат задълбочен анализ на средата, в която те функционират и се изменят. Насоките и приоритетите на политиките са неизменно

обвързани с променящата се среда за сигурност в глобален и регионален план, чиито особености оказват пряко влияние върху динамиката на политическите, икономически и обществено-социални процеси.

Планирането на национално отговорни отбранителни приоритети и тяхното изпълнение от една страна ще осигури максимално усвояване на всички икономически възможности, и от друга страна е необходим инструмент за осигуряване на сигурна и безопасна среда в динамично променящия се Черноморски регион.

Предизвикателствата са многообразни и включват липсващата обща „идентичност“ на черноморските страни, значителните разлики в политическата легитимация и икономическо състояние, т.нар. „замразени конфликти“ и периодичното им размразяване, опитите за налагане на доминантната роля на Русия, събитията в Турция, които според реномирани международни аналитични институти сваляха нивото на демократичност в страната и региона в пъти надолу, рискове и заплахи, които наричаме „хибридни“ с особено силно проявление в морето и засягащи морските интереси на държавите и редица други.

Множество фактори формират средата за сигурност в Черноморския регион. Високата степен на интензивност в региона, породена от силно дефрагментираното развитие и разнопосочност на интересите на държавите, правят анализа на средата многообразен с трудна предсказуемост. Моментното състояние позволява разглеждане и оценка на развиващите се процеси, като биха могли да се очертаят няколко вероятни сценарии за развитие на базата на декларираните и следвани дългосрочни цели на най-важните актьори в тях [1] .

Силно дефрагментираното развитие на региона и разнопосочност на интересите на държавите в него правят средата сложна за прогнозиране. Без да бъде напълно изчерпателен, анализът има за цел да дефинира областите, в които ВМС ще имат ключова роля за защитата на националната сигурност и интереси на страната.

ФОРМАТ И РАМКА НА АНАЛИЗА

Анализът не прави задълбочен преглед на текущите способности на ВМС, а излага виждане за облика и възможностите им по принцип и какви задачи те трябва да могат да изпълняват в рамките на някои допълнителни ограничения. Първото е свързано с членството ни в евроатлантическите структури- нашата отбрана се осъществява в контекста на съюзническата, т.н. **колективна отбрана**. Пълноправното ни членство в ЕС предполага и допълващи ангажименти в контекста на **Общата политика за сигурност и отбрана (ОПСО)** на ЕС, една сфера, част от общата външна политика на ЕС, също така много сериозен фактор в средата за сигурност на континента и в региона. Действията на ВМС, операциите, които провежда, и необходимите способности за този кръг задачи няма как да не бъдат съобразявани с контекста на задачите, които НАТО си поставя от една страна, и няма как да пренебрегват основните положения на политиката на ЕС по отношение на Черноморския регион.

Следващо условие за този анализ е средата, в която ще се решават тези задачи- изключително динамична в нашия регион, много сложна среда за сигурност в Източното Средиземноморие и факта, че от нашите ВМС се очаква да действат именно в тези два района, където проблемите на сигурността нерядко стават дори драматични, защото освен Черно море в качеството си на натовски сили те действат и в Средиземноморието.

ГЕОПОЛИТИЧЕСКИ ФАКТОРИ И РЕГИОНАЛНИТЕ ИМ ИЗМЕРЕНИЯ

В геополитически аспект най-обезпокоително е **бъдещето на Договора за ликвидиране на ядрени ракети със среден и малък обseg** (Intermediate Nuclear Forces- Treaty, INF), подписан през 1987 г. между САЩ и Русия.

Анализаторите, които предказаха края на ядрената надпревара във въоръжаването след края на Студената война, за съжаление не се оказаха прави. Нито технологичния бум, нито асиметричните заплахи и войни отмениха ролята на ядреното възпиране за националните интереси на големите сили. Нещо повече, **регионалните измерения на противопоставяне** наложиха и нови военнополитически доктрини, базиращи се на възможности за нанасяне на контролирани, малки по сила, но локално унищожителни удари, вкл. ядрени. Това значително свали летвата на евентуалната им употреба и води след себе си неимоверни рискове.

Традиционната силова политика в съвременната среда се прехвърли от националната върху **регионалната сигурност**. Съвършено новите регионални среди за сигурност, свързани с борбата с тероризма, с авторитарни режими, с надпревара за природни и енергийни ресурси и бурното развитие на технологиите само промениха гледната точка. Стратегическите ядрени сили, противопоставени в еднаква степен на готовност и мощност, не отговарят адекватно на нито едно от съвременните предизвикателства и не осигуряват защита на нито един съвременен национален или регионален интерес на водещите сили.

Последствията от разтрогването на Договора имат изключително негативен ефект върху сигурността в Черноморския регион. Те бяха предвидими. Обезпокоителен сигнал за това беше приетата през 2017г. Военноморската стратегия на Русия. Действително, наличието на стратегически и тактически ядрени способности, вкл. стратегически и тактически подводен флот, поставят Русия на второ място по бойни възможности, но в стратегията се казва, че „в контекста на ескалацията на военния конфликт демонстрацията на готовност и решимост за използване на нестратегически ядрени оръжия се явява ефективна възпираща сила". [3] Означава ли това, че ако Русия се оттегли окончателно от договора и разположи такива платформи на Черно море то на практика цяла Европа ще се озове под руски „ядрен чадър"? Проблемът е сериозен и предмет на анализи от всички големи геополитически институти на САЩ и ЕС към момента.

Документът за първи път легитимира политически факт, който от десетилетие е основна тема на дебата за възможностите за стратегическо възпиране в новата среда за сигурност. А именно, че с **увеличаване на регионалните и локални конфликти стратегическите ядрени оръжия не са достатъчно ефективни**.

Предвид надмощието на конвенционалния боен флот на НАТО и ограничената финансовата рамка за придобиване на нови конвенционални бойни способности на Русия, то най-адекватно е именно използването на тактически системи със среден обseg с цел сдържане. Няма официална информация за наличния руски тактически ядрен арсенал, но различни източници дават превъзходство на Русия, т.е. по отношение на тактически ядрен арсенал руският ВМФ е на първо място в света. Предвид характера на използване на тактическите ядрени оръжия в регионални (локални) конфликти и на близки разстояния, то в тази си част Доктрина 2030 разкрива един съвършено нов поглед върху способностите на руските военноморски сили, които не трябва да бъде пренебрегван. Притежаването на свръхмодерни (ядрени) оръжия, означава, че жестоката конкуренция между големите сили е способна да предизвика глобална и/или регионална катастрофа.

Трудно е да се предвиди съдбата на Договора за съкращаване на ракети със среден и малък обseg. Дали тази криза ще се използва от северноатлантическите

партньори за рестарт на диалога с Русия или ще се използва за реципрочни действия и разполагане на същия по обем сили на европейска територия?

Към момента отношенията между САЩ, Русия и Китай са в най-лошия си период след Студената война. Нито един двустранен режим на ядрен контрол не е в сила, изграждат се мащабни ПРО системи и нови високотехнологични оръжия с двойна употреба. Този процес ще се регулира така, като се случи след надпреварата във въоръжаването между САЩ и СССР. Процесът на глобализация и икономическа взаимосвързаност, заедно с риска от унищожителна война, **налагат изграждането на нова форма на сътрудничество**. Подобно сътрудничество обаче излиза далеч извън рамките и традиционните инструменти на Вестфалската система, в които държавите и обществата се стремят сами (или в рамките на ограничени съюзи) да градят собствената си сигурност. В подобна ситуация, унилатерализмът не е решение. Ще се наложи нов модел на сигурност, който трябва да **сведе до минимум недоверието между евроатлантическите и азиатските и руски геостратегически и геоикономически сили**. В основата му ще стоят икономически инструменти, ресурсно обезпечаване и нови граници на влияние, отговарящи на съвременната среда за сигурност.

Друг аспект е **хибридният характер на съвременните заплахи**, особено в морето. Институциите и управлението, застрашени от този род заплахи, не са само публични, а и частни. Болшинството от световните вериги за доставки на стоки, услуги, комуникации, парични потоци са в частни ръце. Над 80% от критичната инфраструктура на западните страни се притежава или оперира от частния сектор. Именно тази инфраструктура е основна цел на повечето хибридни акции. НАТО работи в изключително сътрудничество с частния сектор в сферата на логистичните и комуникационни способности и това по време на криза би могло да има сериозни негативни ефекти.

Киберсигурността, диверсификацията на енергийните доставки, морските линии на комуникация са другите важни фактори. През 2017 г. кибератака срещу украинското правителство нанася тежко поражение върху датската шипинг компания Мерск, докато тя заплаща дължимите си такси в Украйна онлайн. Почти всички оператори на компанията по цял свят преустановяват дейност и дори губят контрол над управлението на флота на Мерск, намиращ се из световните морета и океани. Пострадат и редица други сектори, тъй като на практика глобалната верига на доставки на Мерск е разрушена.

Над 90% от междуконтиненталните комуникационни линии се намират под вода, отново частни. През 2008 г. случая на инцидентно прекъсване на комуникационни връзки по дъното на Средиземно море и Персийския залив остави до 70% от Египет и Индия без интернет връзка с мащабни последици от това.

Предвид тези глобални предизвикателства с регионални измерения и разсъждавайки за задачите на ВМС, то се затвърждава разбирането, че те трябва да осигурят **защитата на националния суверенитет**, но разглеждайки националния суверенитет **в един по-широк контекст**. Това не е само опазване на териториалната цялост от външни агресори, а тук става дума за комплексна защита на всички национални интереси на България, свързани с националните морски пространства.

ЗАДАЧИ НА ВМС

Що се касае до задачите, които предстоят да решават ВМС и до задачите, свързани с изграждането на необходимите способности е целесъобразно да се приложи класическия подход тези задачи да се дефинират в контекста на мисиите на Въоръжените сили. Задачите по мисия **„Отбрана“** са класическите задачи за гарантиране на морския суверенитет на страната. Задачите по мисия **„Подкрепа на**

международния мир”, които се извършват в контекста на колективната отбрана и членството ни в НАТО и ЕС, се разглеждаха в анализа на регионалната среда за сигурност.

Във връзка със задачите, свързани с мисията **„Подкрепа на населението при бедствия, аварии и други кризисни ситуации”** специално внимание трябва да се обърне на факта, че освен справянето с бедствия и аварии, компоненти от ВМС се привличат и за осигуряване на нормалните условия на функциониране на държавата при по-тежки зимни условия. В тези случаи приносът на ВМС е сериозен, особено в Добруджанския регион, където имаме понякога тежка снежна обстановка.

Освен задачите, свързани с унищожаване на открити боеприпаси, поддържане на готовност и привличане на ВМС в операции по търсене и спасяване, съществуват още две много специфични, нововъзникващи задачи.

Първата е бъдещите ангажименти на ВМС с **осигуряването на нормалното функциониране на елементите на българската газо-и нефтодобивна индустрия**, която се очаква да заработи в нашата офшорна зона. В блок Хан Аспарух в момента работи консорциум на френската компания Тотал. Извършва се подготовка за начало на работата на компанията Шел в Силистар. Тези проучвания се намират в ранен етап и към момента нямаме категоричните резултати и изводи по отношение на количествата налични хидрокарбони, още по-малко пък вече за условията на тяхното добиване и цена-това е предмет на бъдещо договаряне на държавно ниво. Но факта, че се извършват тези сондажи и от тях произлизат реални възможности за добив показва, че тази индустрия има бъдеще. Директно възниква въпроса как държавата ще осигури оптималните условия за функционирането на тази бъдеща офшорна индустрия. Дали развитието ѝ няма да бъде обект на негативни интереси от страна на други заинтересовани държави. Пример за това е противодействието, което в момента ВМС на Турция упражняват по повод изследванията и проучвателните дейности край южния бряг на остров Кипър, в блок „Левиатан” на изключителната икономическа зона на острова и идеите за създаване на бъдещо съвместно експлоатиране на израелско-кипърските находища за добив на над 500 млрд.куб.м газ.

Безспорен е фактът, че ВМС са много сериозен инструмент за защита на интересите на държавите в този контекст. Един безспорен директен ефект от анексирането на Крим от страна на Руската Федерация през 2014 г. е по същество наложен тотален контрол върху офшорната индустрия на Украйна в северната част на Черно море. Две години преди това Русия безуспешно се опита да получи достъп до енергийните ресурси в тази територия чрез договор с украинската страна. Всичко това поставя необходимостта от сериозно военноморско присъствие за защита на тези инсталации. Тези инсталации ще бъдат изградени на голямо разстояние от брега, по същество в България силите на морската Гранична полиция имат силно ограничена автономност, особено в условията на по-лошо време и голямо отдалечение от сушата.

Единствената институция, която има реален капацитет да осъществи присъствие на национални морски сили в близост до съответните офшорни съоръжения са ВМС. Възниква въпросът с колко платформи, които имат подобни способности, трябва да разполагат ВМС. Най-елементарния анализ показва, че при спазване на нормите за поддържане на оперативна готовност, предвид, че част от корабите могат да бъдат в ремонт и необходимостта от платформи в Средиземно море в контекста на операциите на съюзниците, то изводът е, че има необходимост от поне **шест оперативни платформи** с висок капацитет. Приемайки, че в момента има две фрегати, които могат да изпълнят тези задачи, очевидно в близко бъдеще ще има необходимост не от два, а от четири **многофункционални патрулни кораби**. И тази необходимост трябва да бъде отстоявана и да се търси навременно решение за нея.

Разбира се, освен задачите за конкретното военноморско присъствие стои и проблема за осигуряване на безпрепятственото гарантиране на готовност за оказване на всички видове критични услуги в морето - на компании, хора, екипажи и летателни апарати, които са ангажирани с обслужването на тези платформи. Възниква въпрос за по-нататъшното развитие на морската патрулна авиация, за да може тя да притежава капацитета да достига до тези райони, да пренася хора там, да стои по-продължително и да контролира ситуацията.

Друг аспект пак в този контекст е проектът за **изграждане на газовия хъб „Балкан“**. Създаването му ще доведе до формирането на по същество нов тип пристанище. То ще промени значително направлението на морския трафик. Всичко това също поставя необходимостта от решаване на широк кръг от задачи, от охраната на тези комуникации, гарантирането на сигурността на корабите в далечната, средната морска зона и непосредствено до бреговете на страната, осигуряване на безопасността на корабоплаването, готовността за оказване на критични услуги в контекста на търсене и спасяване, в контекста на борба с нефтени разливи и др. В това направление се полагат не малко усилия. Необходимо е стимулиране на научно-изследователската и образователна работа в тази актуална сфера, което да изгради и поддържа капацитет. Пример за такава база е създаването на оперативен **Интегриран център за управление и мониторинг на бреговата зона** във ВВМУ „Н.Й.Вапцаров”, който с възможностите си предлага широко поле за научно сътрудничество, обучение и практическо приложение в реално време.[2,4]

Още един специфичен аспект в контекста на критичните услуги на море е свързан с откриването и началото на работа на **новото летище в Истанбул**. То се намира северозападно от града, много по-близко е до българската граница и по същество то започва сериозно да ангажира нашата система за Ръководство на въздушното движение. Факт е, че именно нашата служба ще контролира кацанията в Истанбул чрез така наречената „далечна преводна”. Това плюс засиления авиационен трафик над българските национални морски пространства заради затварянето на въздушното пространство над Украйна и Египет повишава риска от авиационни аварии. Адекватната реакция на държавата в един такъв лош сценарий, свързан с факторите време на реакция и множество човешки жертви, може да има негативни ефекти върху **международния имидж на страната**. Това поставя въпроса за подобряване на организацията по отношение на готовност за действия при такава ситуация. Отново възниква въпроса кои са платформите в морето, които ще бъдат ангажирани с търсене и спасяване, особено в отдалечени зони. Отново изниква необходимост от **бързоходни морски платформи на ВМС**, които да бъдат ангажирани в такава операция и разбира се нарастване на **капацитета на морската авиация** на България. Факт е, че в момента нито една институция освен ВМС не разполага с капацитет за оказване на подкрепа на операции по търсене и спасяване на море в отдалечени райони.

ИЗВОДИ

- ▶ Динамичната среда за сигурност в регионален и геополитически план налага преглед на способностите на ВМС и нарастване на техния капацитет.
- ▶ Факт е, че в момента нито една институция освен ВМС не разполага с капацитет за осигуряване на сигурността и безопасността на бъдещи офшорни платформи, както и оказване на подкрепа на операции по търсене и спасяване на море в отдалечени райони.
- ▶ Ролята на националните морски пространства за геостратегическата, икономическа, енергийна и екологична сигурност на страната се увеличава, а с

това и необходимостта от осигуряването ѝ със съвременни и адекватни военноморски способности.

ЛИТЕРАТУРА:

[1] Медникаров, Б. Защита на морския суверенитет. Варна, ВВМУ "Н.Й.Вапцаров", 2007, 467 с.

[2] Медникаров, Б., К. Калинов, Ч. Александров, М. Цветков, Възможности за повишаване на степента на контрол на корабния трафик чрез използване на сателитни данни на Европейската космическа агенция.// Механика, Транспорт, Комуникации, том 16, брой 3/1, 2018, ВТУ „Тодор Каблешков“, с. I-69 - I-73.

[3] Указ Президента Российской Федерации от 20.07.2017 № 327 "Об утверждении Основ государственной политики Российской Федерации в области военно-морской деятельности на период до 2030 года", <http://publication.pravo.gov.ru/Document/View/0001201707200015?index=0&r>

[4] <http://projects.nvna.eu/iissczm/>

ROLE AND POSITION OF THE BULGARIAN NAVAL FORCES IN THE CURRENT ENVIRONMENT

Siyana Lutzkanova
s.lutzkanova@nvna.eu

Nikola Vaptsarov Naval Academy, Naval Tactics Department
Varna 9026, Vassil Drumev str.73
BULGARIA

Key words: *Naval Forces, current security environment, national maritime spaces, maritime security*

Abstract: *The article presents a vision for the role, the capabilities and the tasks of the Bulgarian Navy in the contemporary reality and in the current security environment. The Bulgarian state owes a lot to its naval forces, because over the years it has failed to ensure the adequate financing of the processes taking place and thus the building of the necessary capabilities. In addition, some other accompanying processes and effects have also been missed. The planning of nationally responsible defense priorities and their implementation ensures maximum use of all economic opportunities, including engagement of Bulgarian industry and production. Last but not least, it provides a safe and secure environment in a very dynamically changing Black Sea region.*